

Fraude ... De crisis voorbij!?

Tijdens de recente crisis stonden de media met grote regelmaat bol van berichten over de relatie tussen de crisis en fraude. De strekking ervan was identiek: de crisis vergroot de kans op fraude. Maar is er bij een crisis wel sprake van een groter frauderisico, of is fraude iets van alle tijden? Hoog tijd om de balans op te maken. **BART BRUIN ***

Op het hoogtepunt van de recente crisis berichtten de media keer op keer over de relatie tussen de crisis en fraude. De strekking van de berichten was identiek: de crisis vergroot de kans op fraude. De media ontleenden deze berichten veelal aan

van 'Fraude is het zichzelf dan wel anderen (1) onrechtmatig (2) bevoor- delen (3) ten laste van een persoon of partij (4) ten gevolge van misbruik van vertrouwen (5)'. De aard van de fraude wordt bepaald door het nader invullen van de benadeelde persoon of partij.

heden. Op die manier gooien de onder- zoekers en de media de door de indivi- duële werknemer gepleegde fraude die betrekking heeft op het ten onrechte gebruiken van de mobiele telefoon voor privédoeleinden, klakkeloos op dezelfde hoop als de criminele organisatie die zich wereldwijd bezighoudt met wit- wassen. Nogal een verschil ...!

Verschijningsvorm

Daarnaast is van belang de verschillen- de verschijningsvormen in beschou-

Alle verschijningsvormen van fraude worden op een hoop gegooid

persberichten over onderzoeken door dienstverleners die zich bezighouden met vraagstukken op het gebied van integriteit. Deze onderzoeken, ook wel surveys genoemd, kenmerken zich doordat zij primair het genereren van publiciteit tot doel hebben; de inhoud wordt daar- aan ondergeschikt gemaakt. De uitkom- sten liggen dan ook al in de vraagstelling besloten en hebben dus geen of hooguit een beperkte wetenschappelijke waarde. Zo was nergens terug te vinden hoe de strekking van de berichten zich verhoudt tot de constatering dat de grootste frau- des (zoals Enron, WorldCom, Madoff en dichter bij huis Ahold en de vastgoed- fraude) zich hebben kunnen voordoen in economische hoogtijdagen.

Definitie

Fraude kent vele definities en vele ver- schijningsvormen. Een overzichtelijke definitie van fraude is die welke uitgaat

Als de benadeelde partij de werkgever is, geldt de omschrijving van werkne- mersfraude; als de benadeelde partij de boedel is, geldt de omschrijving van faillissementsfraude. En zo kan de omschrijving passend worden gemaakt voor fiscale fraude, milieufraude, sub- sidiefraude, jaarrekeningfraude, beleg- gingsfraude en alle andere vormen van fraude, waaronder ook witwassen.

Breed spectrum

De definitie is dus over het brede spec- trum van fraude toepasbaar. En juist aan dit brede spectrum wordt ten on- rechte in de onderzoeken en de daarop gebaseerde mediaberichten nogal eens voorbijgegaan. Alle verschijningsvor- men van fraude worden op een hoop gegooid, ook zonder daarbij verder nog een onderscheid aan te brengen tussen civielrechtelijke onrechtmatigheden versus strafrechtelijke onrechtmatig-

wing te nemen. Die kennen namelijk allemaal hun eigen dynamiek. Zo kunnen de aard en de omvang van de afzonderlijke vormen van fraude niet los worden gezien van de kwaliteit en kwantiteit van onder meer wetgeving, sociaal-economische factoren en handhaving. De inwerkingtreding van de anti-misbruikbepalingen in de faillissementswetgeving zal immers (in eerste aanleg) hebben geleid tot een toename van het aantal fraudes, omdat dezelfde handelingen vóór die tijd niet als onrechtmatig gekwalificeerd konden worden. De toenemende decentralisatie

van specifieke vormen van fraude kunnen worden teruggedrongen. De eerdergenoemde aspecten hebben allemaal betrekking op de context. Daarnaast kent iedere verschijningsvorm ook zijn eigen oorzaken. Gemeenschappelijke factor daarbij is dat de oorzaak van alle fraudes voortvloeit uit het vijfde element van de definitie, namelijk het misbruik maken van het (eerder) geschonken vertrouwen. Misbruik van vertrouwen wordt mogelijk gemaakt door drie randvoorwaarden, die tezamen de zogenoemde fraudedriehoek vormen: gelegenheid,

binnen een organisatie en waarin aandacht is voor bewustzijn en het belang van voorbeeldwerking, kan niet in volle omvang voorkomen dat werknemersfraude zich voordoet, ook al blijft dit aspect ten onrechte onderbelicht in discussies over het voorkomen van fraude.

Invulling en mix

Het zal duidelijk zijn dat bij iedere vorm van fraude van een andere invulling en mix sprake is ten aanzien van de aspecten gelegenheid, intentie en rationalisatie. Deze constatering leidt er op zichzelf reeds toe dat niet in algemene termen gesproken kan worden van een toenemend risico van fraude in tijden van crisis, zonder daarbij een onderscheid in de afzonderlijke vormen aan te brengen. Waar in tijden van zorgen een werknemer een toenemende neiging kan hebben om over te gaan tot het plegen van fraude om zijn financiële positie tenminste te handhaven, blijken organisaties de touwtjes strakker aan te spannen en wordt een steviger sanctiebeleid geïntroduceerd. In voorkomende gevallen kan dit zelfs leiden tot het afnemen van de kans op fraude in tijden van een crisis.

Van alle tijden

De uitkomst van de discussie of er bij een crisis sprake is van een groter risico van fraude is dan ook eigenlijk niet van belang. Fraude is van alle tijden en vormt dus te allen tijde een groot risico voor iedere organisatie, waarbij de schade op financieel, emotioneel en publicitair gebied groot kan zijn. Maatregelen ter voorkoming kunnen relatief eenvoudig worden genomen, waarbij het uitgangspunt is dat het risico nimmer kan worden uitgesloten. Maar als men zich bewust is dat fraude een risico voor de organisatie kan vormen, is de eerste winst bereikt. En vervolgens geldt daarbij een bekende wetmatigheid: 80 procent van de risico's kan worden afgedekt met 20 procent van de inspanningen. Dan is het alleen natuurlijk wel zaak dat het om de juiste inspanningen gaat! «

* Bart Bruin RA is directeur van Integris bv, forensisch accountants en onderzoekspecialisten

De oorzaak van alle fraudes vloeit voort uit het misbruik maken van (eerder) geschonken vertrouwen

van ondernemen, de lagere mate van sociale controle, de introductie van financieel gerichte doelstellingen en de toenemende hebzucht zijn allemaal sociaal-economische factoren die het plegen van werknemersfraude aanmoedigen. Een hoogwaardige handhaving (sorganisatie), zoals ingericht bij de Nma, de AFM en het Bureau Financieel Toezicht, heeft een dusdanige preventieve werking dat de aard en de omvang

intentie en rationalisatie. Fraude kan worden voorkomen indien de invulling van ten minste een van de drie aandachtspunten dusdanig is dat daarmee het risico van fraude wordt uitgesloten.

Dit theoretisch model is op iedere verschijningsvorm van fraude van toepassing; voor de overzichtelijkheid van dit artikel geldt werknemersfraude hier als voorbeeld. De *gelegenheid* slaat op het organisatorische aspect, namelijk het al dan niet aanwezig zijn van organisatorische maatregelen op grond waarvan het risico van fraude voorkomen kan worden. Als voorbeelden kunnen worden genoemd (controle) procedures, richtlijnen, voorschriften, functiescheidingen, sloten op de deuren, fysieke uitgangsbeveiliging et cetera. Het is overigens theoretisch noch praktisch mogelijk een organisatie dusdanig in te richten dat fraude geheel kan worden uitgesloten. Ook het uitsluiten van de *intentie* bij werknemers om te frauderen is niet realistisch.

Door het screenen van werknemers bij indiensttreding en periodiek gedurende het dienstverband kan het risico worden verkleind, maar niet uitgesloten kan worden dat mensen (door omstandigheden) uitsluitend eigen doelstellingen nastreven. Ook de *rationalisatie*, die sterk gekoppeld is aan de cultuur

